

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

**КОНСТИТУЦИЈАВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ,
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИНИ ТИКЛАШГА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	8
2. УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович ИЖРО ЭТУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОҚИНИ ТАЪМИНЛАШ – ДАВР ТАЛАБИ	14
3. ХОЛМЎМИНОВ Жуманазар Тоштемирович СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА МУҲОФАЗА ҚИЛИШГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	20
4. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна “ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАР” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ “СУБЪЕКТИВ ҲУҚУҚЛАР” БИЛАН НИСБАТИ	31

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

5. БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич ИХТИЁРИЙ ТИББИЙ СУҒУРТА ШАРТНОМАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	37
6. КАЛАНДАРОВА Маликаҳон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА СМАРТ-КОНТРАКТЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОКТРИНАЛ КОНЦЕПЦИЯСИ	45
7. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДА ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР ОРҚАЛИ ИСТЕЪМОЛЧИГА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ ҚОПЛАШГА НИСБАТАН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ҲУҚУҚНИ АНИҚЛАШ	51

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

8. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИГА ОИД МЕХАНИЗМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	59
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

9. ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солиҳ қизи ОИЛАГА ҚАРШИ АЙРИМ ЖИНОЯТЛАРНИНГ СУБЪЕКТИВ ТОМОНИ МОТИВИДАГИ “ПАСТ НИЯТ” ТУШУНЧАСИ	65
10. РАХИМХЎЖАЕВ Рустам Нишонхўжаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
11. ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич, РОМАДАНОВА Таисия Александровна ТРАСОЛОГИК-МЕХАНОСКОПИК ЭКСПЕРТИЗАЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ	77
10. АБДУҚОДИРОВА Шахноза Абдуқодир қизи СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ХАТОЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРАТАРАФ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР	82

12. САИДОВА Лола Абдувахидовна МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ДОСТИЖЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВНОПРАВИА И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА В ЕЕ ОБЕСПЕЧЕНИИ.....	88
13. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич МЕҲНАТГА МАЖБУРЛАШ: “МАЖБУРИЙ МЕҲНАТ” ВА “ЗЎРАКИ МЕҲНАТ” ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ СТАНДАРТЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШИ	93
14. МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ИШ ВАҚТИ ВА ҲАҚ ТЎЛАНДИГАН ТАЪТИЛЛАРГА ОИД ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯСИ.....	102
15.МИРХАМИДОВА Маҳиннора Нуруллаевна ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФОРС КЎРФАЗИ МИНТАҚАСИДАГИ АРАБ ДАВЛАТЛАРИ БИЛАН ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	108

ХУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ЮНУСОВ Ҳайдарали Муратович ЮРИДИК ХИЗМАТ ВА КАСБИЙ ФАОЛИЯТ: МЕҲНАТ БОЗОРИДАГИ ИМКОНИЯТЛАР, ЮРИДИК ФАОЛИЯТ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА АДВОКАТЛИК ЛИЦЕНЗИЯСИ (АҚШ ТАЖРИБАСИ)	115
16. САЪДУЛЛАЕВ Алишер Зафар ўғли, ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи ЁШЛАРНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ: ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР	121
15. ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ЎТИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович

Давлат хизматлари агентлиги Тошкент шаҳар бошқармаси бошлиғи ўринбосари
E-mail: mr.jamshid2005@mail.ru

ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ЎТИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ЮСУПОВ Ж. Б. Ўзбекистонда электрон давлат хизматларига ўтиш тенденциялари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2021) Б. 131-136

 3 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-3-19>

АННОТАЦИЯ

Мақолада электрон ҳукумат тушунчалари ва унинг давлат иқтисодий ва ижтимоий ривожланишидаги аҳамияти, Ўзбекистонда электрон ҳукуматнинг ривожланиш босқичлари ёритилган. Шунингдек, рақамли иқтисодиётга ўтиш орқали электрон тижорат ва электрон давлат хизматларининг ривож баён этилган. Электрон ҳукуматни барча соҳаларда кенг ривожлантириш орқали аҳолига электрон давлат хизматларини кўрсатиш вазифалари назарий жиҳатдан илмий таҳлил қилинган. Электрон давлат хизматларини кўрсатиш имконини берувчи расмий веб-сайтларнинг яратилиши ва қулайликлари назарий жиҳатдан тушунтирилган.

Калит сўзлар: электрон ҳукумат, электрон товар, инновация, давлат хизмати, технологиялар, хизмат кўрсатиш, рақамли иқтисодиёт, кичик бизнес, иқтисодий ўсиш.

ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович

Заместитель начальника управления
Агентства государственных услуг г.Ташкента
E-mail: mr.jamshid2005@mail.ru

ТЕНДЕНЦИИ ПЕРЕХОДА К ЭЛЕКТРОННЫМ ГОСУДАРСТВЕННЫМ УСЛУГАМ В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

В статье описаны концепция электронного правительства и его роль в экономическом и социальном развитии страны, этапы развития электронного правительства в Узбекистане. Также было описано развитие электронной коммерции и услуг электронного правительства посредством перехода к цифровой экономике. Теоретически и научно проанализирована задача предоставления населению услуг электронного правительства посредством всестороннего развития электронного правительства во всех сферах. Теоретически объясняется создание и доступность официальных веб-сайтов, позволяющих предоставлять услуги электронного правительства.

Ключевые слова: электронное правительство, электронная коммерция, инновации, государственные услуги, технологии, услуги, цифровая экономика, малый бизнес, экономический рост.

YUSUPOV Jamshid

Head of the Department of Public Service Agency of the Tashkent city

E-mail: mr.jamshid2005@mail.ru

TRENDS IN THE TRANSITION TO ELECTRONIC PUBLIC SERVICES IN UZBEKISTAN**ANNOTATION**

The article describes the concept of e-government and its role in the economic and social development of the country, the stages of development of e-government in Uzbekistan. In addition, the article describes the development of e-commerce and e-government services through the transition to the digital economy. The task of providing full e-government services to the population through the widespread development of e-government in all areas has been theoretically and scientifically analyzed. The creation and convenience of official websites that allow the provision of e-government services are theoretically explained.

Keywords: e-government, e-commerce, innovation, public service, technology, service, digital economy, small business, economic growth.

Бугунги кунда жаҳоннинг кўплаб давлатларида “ягона ойна” тамойили асосида аҳолига давлат хизматларини кўрсатиш тизими жорий этилиб, жадал ривожланиб бормоқда. Шу билан бир қаторда сўнгги йилларда давлат хизматларининг аксарияти онлайн тарзда кўрсатилувчи электрон ҳукумат тизимининг фаол ажралмас қисмига айланаётганлигини кузатиш мумкин.

Бу борада давлат хизматларини ривожлантириш ва унинг асосини яратиш, аввало республикада электрон ҳукуматнинг пойдевори сифатида 2003 йилда имзоланган Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги қонунининг қабул қилиниши билан боғлиқ дейиш ўринлидир. Зеро, мазкур Қонунда ахборотлаштириш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари белгилаб берилган. [1]

Кейинги босқичларда ушбу соҳанинг ҳуқуқий асосини ташкил этувчи қонун ҳужжатлари сифатида давлат бошқаруви тизимини кенг тарзда ахборотлаштириш бўйича “Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида” ва “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги қонунлари муҳим аҳамият касб этганлигини таъкидлаш жоиз. “Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида”ги қонун марказий ва жойлардаги ҳукумат бошқарув органларида ахборот тизимлари орқали ташкилотлар ўртасида ўзаро электрон ҳужжат айланиши соҳасидаги муносабатларни тартибга солса [2], “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги қонун электрон ҳукумат соҳасини давлат томонидан тартибга солишни белгилаб берди ҳамда давлат хизматлари кўрсатишни мувофиқлаштирди. Бунинг исботи сифатида ушбу Қонунда электрон давлат хизматларининг ягона реестрини юритиш шартлари ва электрон давлат хизматларининг сифатини баҳолаш тартиби кўрсатилганлиги билан изоҳлаш мумкин. Шунингдек, ушбу Қонунда электрон ҳукумат - давлат органларининг жисмоний ва юридик шахсларга ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш йўли билан давлат хизматлари кўрсатишга доир фаолиятини, шунингдек идоралараро электрон ҳамкорлик қилишни таъминлашга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар ва техник воситалар тизими сифатида белгиланди [3].

Мазкур муҳим ҳужжатларнинг қабул қилиниши натижасида бугунги кунга келиб, мамлакатимизда электрон ҳукуматнинг етарлича мувофиқлаштирилган архитектураси юзага келди десак муболаға бўлмайди. Бу эса ўз навбатида электрон ҳужжат айланмаси ва электрон мурожаатларни ўзида намоён қилувчи Ягона интерактив давлат хизматлари портали ҳамда давлат органлари ва ташкилотларининг алоҳида ўз порталларидан иборатдир.

Электрон ҳукумат сиёсатининг амалдаги ёрқин намунаси сифатида ишлаб чиқилган Ягона интерактив давлат хизматлари портали 2013 йилда яратилган бўлса, қисқа давр ичида кўплаб электрон хизматларни ўзида қамраб олди ва бугунги кунга келиб ушбу портал орқали 300 дан ортиқ давлат хизматларидан фойдаланиш имкони яратилди. Шунингдек, ариза берувчиларга давлат органлари томонидан электрон давлат хизматларини кўрсатишни таъминловчи ахборот тизимларининг сифатли ва узлуксиз фаолият кўрсатишини таъминлаш Ягона порталнинг асосий мақсадларидан бири сифатида белгиланди [4].

Бу билан фуқароларга, тадбиркорлик субъектларига, ташкилот ва муассасалар вакилларига вақт ҳамда маблағини тежаган ҳолда, давлат ҳокимиятининг барча элементлари бўйича тўлиқ ахборот олиш, у ёки бу давлат органига электрон шаклда мурожаат қилиш имкони берилди.

Бу тизимнинг яна бир муҳим қулай томони шундаки, Ягона интерактив давлат хизматлари порталига бугунги кунга келиб 600 дан зиёд давлат ва ҳўжалик бошқаруви органлари, жойлардаги маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ўзаро интеграция қилинди. Электрон ҳукуматнинг ушбу амалдаги ахборот тизими эндиликда давлат органлари ва ташкилотлари раҳбарлари қабулига масофадан туриб онлайн ёзилиш, давлат органларидаги мавжуд бўш иш ўринлари учун маълумотномаларни олиш ва юбориш, фуқаролик ҳамда шахсга доир маълумотларни олиш юзасидан мустақил онлайн ариза тақдим этиш каби аҳолига қатор қулайликлар яратди.

Ушбу йўналишда кенг жамоатчилик ва тадбиркорлик субъектлари томонидан амалда фойдаланиш қўлами ортиб бориб, 2017 йилга келиб 65 дан зиёд хизматни тақдим этувчи Ягона порталнинг янги mu2.gov.uz сайтидаги талқини ишга туширилди. Ушбу сайт орқали эса эндиликда фойдаланувчилар ҳақидаги маълумотларни марказий маълумотлар базасидан фойдаланиш орқали автоматик тарзда олиш, электрон ҳукумат фойдаланувчиларини аниқлашда Ягона идентификация тизимидан фойдаланиш ҳамда жисмоний ва юридик шахслар учун шахсий кабинетларни яратиш имкониятлари ишлаб чиқилди. Бу билан ҳар бир жисмоний шахс ўз идентификация маълумотлари асосида рўйхатдан ўтиш ва давлат хизматларини электрон тарзда олиш ҳамда маълумотларни шахсий кабинетда сақлаб бориш имкони яратилди.

Ягона порталдан фойдаланувчилар қўламининг ошиб бориши ҳисобига бу билан боғлиқ соддалаштириш ва идентификациялашнинг ривожланган хорижий давлатлар тажрибасида синалган янада мукамал кўринишларига ўтиш тақозо этила бошланди. Ўз навбатида фуқаролар томонидан фойдаланилаётган электрон ҳукуматнинг бошқа бир қатор лойиҳалари ҳам катта муваффақиятларга эришди. Хусусан, id.gov.uz ягона идентификация тизими электрон рақамли имзодан фойдаланган ҳолда барча электрон ҳукумат тизимида ҳар бир шахс учун алоҳида қайднома яратувчи электрон идентификациялашнинг қулай воситасига айланди ва бу орқали эндиликда интернет ва компютерда ишлашнинг бирламчи кўникмасига эга ҳар қандай фуқаро учун эркин рўйхатдан ўтиш имконияти пайдо бўлди.

Яна бир муҳим маълумотлар архиви сифатида data.gov.uz очик маълумотлар порталининг ишлаб чиқилганлиги бўлиб, ушбу портал мамлакатимиздаги 128 давлат органи ва ташкилотларининг 3517 та электрон маълумотлар тўпламини ўзида жамлаган йирик ҳажмли ахборот ресурсига айланди ҳамда ушбу электрон ахборот манбаидан фойдаланиш динамикаси кундан-кунга ортиб бормоқда. Бу борада Ўзбекистон Халқаро Очик маълумотлар Хартиясига 23-мамлакат сифатида қўшилди ва Жанубий Корея ва Филиппиндан кейин Осиёда учинчи мамлакат бўлди. [5] Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат бошқарувининг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш ҳамда мамлакатнинг статистика салоҳиятини ошириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори билан халқаро бюджет ҳамжамиятининг Бюджет очиклиги индексида 2020 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикасининг иштирокини таъминлаш бўйича “Йўл харитаси” тасдиқланди. [6]

Юқоридагилардан ташқари республикамызда электрон ҳукумат ривожининг яна бир кўриниши сифатида лицензия ва рухсат бериш хусусиятига эга ҳужжатларни расмийлаштириш имконини берувчи “Лицензия” ахборот тизимини қайд этиш лозим. Мазкур тизим орқали бугунги кунда жисмоний ва юридик шахслар томонидан тадбиркорлик соҳасида 44 фаолият тури бўйича лицензия ва рухсат бериш хусусиятига эга ҳужжатларни олиш учун ариза топшириш имкони мавжуд.

Шу ўринда алоҳида эътироф этиш жоизки, ҳар бир мамлакатда аҳолига давлат хизматлари кўрсатиш тизимини ўзида қамраб олувчи у ёки бу давлат органи ёхуд ҳукумат ташкилоти мавжуд бўлиб, бу борада Ўзбекистонда ҳам давлат хизматлари сифатини ошириш ва ушбу хизматлар кўрсатиш тизимида қатор ислохотлар амалга оширилмоқда. Мазкур соҳада олиб борилаётган ислохотларда Адлия вазирлиги ҳузуридаги Давлат хизматлари агентлиги ва унинг тузилмасида фаолият олиб бораётган республиканинг барча шаҳар ва туманларидаги Давлат хизматлари марказлари ташкил этилиши муҳим аҳамият касб этди десак муболаға бўлмайди.

Маълумки, 21-асрга келиб ҳар бир давлатда аҳоли фаровонлигини ошириш, мамлакатнинг иқтисодий барқарорлигини мустаҳкамлашнинг муҳим омили сифатида алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологияларини ривожлантириш глобализациянинг бирламчи омили бўлиб қолди. Шу қатори мазкур тармоқни юксалтириш Ўзбекистон ҳукумати сиёсатининг ҳам ажралмас устувор вазифалари қаторига киритилди. Бу борада ахборотлаштиришнинг истиқболдаги ривожини сифатида 2013 йилга келиб Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасининг Миллий ахборот-коммуникация тизимини янада ривожлантириш чора-

тадбирлари тўғрисида”ги қарорнинг қабул қилинганлиги ҳам соҳани янада жадал ривожлантиришга қаратилган муҳим қадамлардан бири бўлди. [7] Мазкур қарор билан телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантириш дастури тасдиқланиб, унда иккита йўналиш, яъни биринчидан - Республикада телекоммуникация технологиялари, тармоқ ва инфратузилмани ривожлантириш бўлса, иккинчидан – “электрон ҳукумат” тизимининг ахборот тизимлари ва маълумотлар базаси комплексини яратиш асосий вазифа сифатида белгиланди.

Соҳага доир ислохотларда яна бир муҳим омил сифатида 2020 йил 9 январда мамлакатимиз Президенти томонидан ўтказилган давлат хизматлари кўрсатиш самарадорлигини ошириш масалалари бўйича йиғилишда республикада йил якунигача аҳоли орасида электрон давлат хизматларидан фойдаланувчилар сонини 5 бараварга ошириш ҳамда бу борадаги рақамларни йилдан-йилга оширган ҳолда 2025 йилгача Ўзбекистонда барча соҳада фуқаролар учун тўлиқ электрон хизмат кўрсатишга ўтиш вазифаси илгари сурилганлиги бўлди. [8] Шунингдек, бу борадаги яна бир муҳим жиҳат сифатида Президентимизнинг 2020 йил 5 октябрда қабул қилинган ПФ-6079-сон “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисидаги” фармони муҳим аҳамият касб этади. Мазкур Фармон билан келгуси 5 йил давомида рақамли иқтисодиётга тезкор ўтиш Ўзбекистон учун энг устувор вазифа сифатида белгиланди. [9]

Зеро, бугунги кунда кўпгина тадқиқотчилар томонидан илгари сурилаётган рақамлаштириш ва бошқа технологик ўзгаришлар туфайли инсоният глобал ўзгаришларнинг янги даврига қадам қўйди деган фикрга қўшилиш айни ҳақиқат десак муболаға бўлмайди.

Кўпгина тадқиқотчилар ҳақли равишда жамият ва иқтисодиёт ривожланишининг ўрта муддатли тенденцияларини уларнинг рақамлашуви билан боғлайдилар. Бугунги кунда янги рақамли технологиялар, инновацион бизнес моделлар иқтисодиётнинг моҳиятига таъсир қилиб, ундаги сифатли таркибий ўзгаришларни шакллантирган ҳолда жамият иқтисодий ҳаётининг барча соҳаларига кириб бормоқда.

21-асрга келиб электрон иқтисодиёт аллақачон иқтисодий жараёнлардан ташқарига чиқиб улгурди дейиш мумкин. Эндиликда рақамлаштириш жамият ижтимоий жараёнларига тадбиқ этилмоқда, инсонларнинг муваффақиятли ҳаёти ҳам рақамлаштириш жараёнига тобора кўпроқ боғлиқ бўлиб қолмоқда. Зеро, барча давлат ташкилотлари ва унинг тузилмалари фаолияти ҳам рақамли технологияларни кенг жорий этиш орқали баҳоланиб қолмоқда.

Электрон ҳукуматнинг ажралмас қисми сифатида намоён бўлувчи рақамли иқтисодиёт дунёда нотекис тақсимланган бўлиб, биргина шимолий кутб ва жанубий кутб ўртасида ҳам бу соҳанинг ривожланишида нотекис тақсимот мавжуд. Мисол учун, АҚШнинг ўзи шимолий кутбда рақамли иқтисодиёт тармоғи ривожланиши бўйича устунликка эга бўлиб, кутбнинг чорак қисми ушбу давлатга тўғри келади. [10] Бугунги кунда рақамли иқтисодиёт географияси икки давлат – Хитой ва АҚШ иқтисодиётида кенг қамров касб этмоқда. Айни пайтга келиб блокчейн технологияларини яратиш бўйича муаллифликнинг 75 фоизи ҳамда жаҳоннинг энг йирик 70 та рақамли платформасининг 90 фоиз бозор капитализацияси қиймати ҳам айнан АҚШ ва Хитой ҳисобига тўғри келмоқда. [11]

Рақамли иқтисодиётнинг глобал миқёсда ривожланиши мамлакатимизни ҳам ушбу тенденцияга юқори даражада эътибор беришга йўналтирди. Тан олиш жоизки, айни пайтда Ўзбекистон рақамли иқтисодиёт тизимида дунёда етакчи мавқеъга эришишга улгурмади, бироқ етакчиларга эргашган мамлакатлар гуруҳида иқтисодий ўсиш бўйича рақамлаштиришни жадал ривожлантириш ва бу соҳада ислохотларни юксалтиришни кун тартибига қўйган мамлакатлардан бири сифатида қаралмоқда дейиш мумкин ва бу билан ушбу йўналишда ўз мавқеъини йилдан-йилга яхшилаб бормоқда.

Бу борада рақамли иқтисодиётга ўтиш орқали электрон тижоратни ривожлантириш мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли иқтисодий ислохотларнинг ажралмас бўлагига айланаётганлигини кўриш мумкин. Хусусан, республикада бозор иқтисодиётини ривожлантиришда муҳим омил саналувчи ҳамда давр ва аҳоли талабидан келиб чиққан ҳолда электрон тижоратни ривожлантириш ва мамлакат иқтисодиётини ахборотлаштириш жараёнига мослаштириш бўйича қабул қилинаётган қонунлар, Президент ва ҳукумат қарорлари мазкур соҳада яратилган технологик асосларга пойдевор бўлди десак хато бўлмайди. Жумладан, юқорида таъкидланган “Ахборотлаштириш тўғрисида”, “Электрон тўловлар тўғрисида”ги ҳамда давлат ва бошқарув органларининг расмий веб-сайтларида эркин фойдаланиш имконини берувчи

“Электрон рақамли имзо тўғрисида”ги қонунларнинг қабул қилиниши электронлаштириш ва ахборотлаштириш соҳасидаги ислохотларни амалга оширишнинг муҳим асослари сифатида хизмат қилди.

Шу ўринда яна бир жиҳатни таъкидлаш жоизки, электрон ҳукуматни ривожлантиришда электрон тижоратни кенгайтириш рақамлаштиришдаги муҳим омиллардан бири саналиши ҳеч кимга сир эмас. Бугунга келиб, электрон тўлов тизимлари орқали чексиз пул маблағлари айланмоқда. Биргина 1961 йилда асос солинган Япониянинг JCB Интернейшнл тўлов тизими [12] фойдаланувчилари сони бугунги кунда жаҳон электрон тижорат бозорида ўз ўрнига эга йирик тизим сифатида эътироф этилмоқда ва жаҳонда ўнлаб бу каби йирик тизимлар фаолият олиб бормоқда. Электрон тўлов тизими бўйича интернет орқали хизмат кўрсатадиган компанияларга тўхталадиган бўлсак, улардан энг йириги сифатида Раурал тизимини таъкидлаш жоиз. Макс Левчин ва Питер Циэл томонидан 1998 йилда ташкил этилган ушбу тизим бугунги кунга келиб жаҳоннинг 190 мамлакатида фаолият олиб боровчи ҳамда 24 та миллий валютада иш юритучи улкан электрон тўлов тизимига айланди [13].

Бу ўринда мамлакатимизда ҳам қатор ҳуқуқий пойдеворлар яратилган бўлиб, аввало “Электрон тижорат тўғрисида”ги қонуннинг қабул қилиниши бўлди. Бу борада ахборот тизимларидан фойдаланган ҳолда амалга ошириладиган, товарларни сотиш, ишларни бажариш ва хизматлар кўрсатишга доир тадбиркорлик фаолияти сифатида электрон тижорат мазкур Қонун билан мустаҳкамланди. [14]

Электрон ҳукуматни ривожлантириш соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар аҳоли учун кўрсатилувчи давлат хизматларида акс этирилишини инобатга олиб, бу борада миллий электрон ҳукуматни янада ривожлантиришнинг муҳим натижаси сифатида, Ўзбекистон ўз олдига 2030 йилгача БМТнинг Электрон ҳукуматни ривожлантириш индекси ва Бутунжаҳон банкининг Тадбиркорликни юритиш индексида 30 та энг ривожланган мамлакатлар сафига киришни бош вазифа сифатида қўйганлигини эътироф этиш мумкин. Ушбу мақсадга эришиш учун келгусида жамият ижтимоий иқтисодий ҳамда ҳуқуқий жараёнларида ақлли технологиялардан фойдаланган ҳолда электрон ҳукуматни ривожлантириш ва ахборот хавфсизлиги масалалари бўйича электрон ҳукумат хизматларини тўлиқ интеграциялаш назарда тутилмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, юқоридаги мақсадларга эришиш учун мамлакат олдида иқтисодиётни ва бу орқали давлат хизматларини эркин олишда рақамлаштириш юзасидан қатор муаммолар юзага келаётганлигини кузатиш мумкин. Буни аввало алоқа ва ахборотлаштириш, шунингдек компьютерда соҳалар бўйича дастурлаш хизматларининг жами хизматлар таркибидаги улушида камлигини кўриш мумкин.

Шулардан келиб чиқиб, Ўзбекистонда электрон ҳукуматни ривожлантириш борасида қуйидаги тадбирларни амалга оширишни таклиф этиш мақсадга мувофиқ дейиш мумкин.

жумладан;

тан олиш керакки, мамлакатимизда “электрон ҳукумат” тизимини ташкил этиш ҳолати ҳали дастлабки босқичда бўлиб, бу соҳани ривожлантириш бўйича ахборот базаларидаги маълумотларни рақамлаштиришни жадаллаштириш;

давлат идораларининг таркибида ахборот-коммуникация технологияларини татбиқ этишга масъул таркибий бўлинмалар ҳозиргача ташкил этилмаган бўлиб, давлат идораларида мазкур йўналишни соҳалар бўйича тезкор ташкил этиш ҳамда самарали ишлашини йўлга қўйиш;

бугунги кунда давлат ташкилотларида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш бўйича мутахассислар етарли даражада эмас бўлиб, мазкур соҳада мутахассисларни тайёрлашга ва уларнинг билим савиясини оширишга жиддий эътибор қаратиш;

мамлакатимизда давлат идоралари маълумотларининг очиқлик даражасини ошириш, бунинг учун эса ўз навбатида давлат органлари ва ташкилотларининг очиқ маълумотлар порталини янада ривожлантириш талаб этилади.

аҳоли учун кундалиқ ҳаётда фойдали бўлган халқнинг талаб ва эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда давлат хизматларини тақдим этиш тартибини такомиллаштириб бориш, хусусан, аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига электрон хизматлар кўрсатиш бўйича интерактив фаолиятни таъминлаш.

Кўрсатиб ўтилган масалаларни амалда йўлга қўйиш бўйича тармоқлар кесимида жадал ривожлантириш мамлакатимизда электрон ҳукуматни юксалтириш ва бу орқали аҳолига сифатли давлат хизматларини кўрсатиш имконини яратиб беради. Зеро, электрон ҳукуматни жорий этишнинг

якуний мақсади – интерактив хизматларни тақдим этиш имкониятларини янада яхшилашга қодир бўлган давлат бошқарувининг мукамал электрон аппаратини яратишдан иборат.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни // URL: <https://www.lex.uz/acts/83472>
2. Ўзбекистон Республикасининг «Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида»ги Қонуни // URL: <https://www.lex.uz/acts/165079>
3. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги қонуни // URL: <https://lex.uz/docs/2833860>
4. Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисидаги Низом // URL: <https://www.lex.uz/docs/3353186>
5. Ўзбекистон Халқаро очиқ маълумотлар Хартиясига қўшилган дунёда 23 мамлакат, URL: <https://data.gov.uz/uz/news/view/142>
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг Миллий ахборот-коммуникация тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2013 йил 27 июндаги ПҚ-1989-сон қарори. // URL: <https://www.lex.uz/docs/2246001>
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат бошқарувининг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш ҳамда мамлакатнинг статистика салоҳиятини ошириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори // URL: <https://lex.uz/docs/4277342>
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон-2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Фармони. // URL: <https://lex.uz/docs/5030957>
9. “Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy”, Rumana Bukht and Richard Heeks, UK’s Economic and Social Research Council, p-18.
10. DIGITAL ECONOMY REPORT2019 EMBARGO The contents of this Report must not be quoted or summarized in the print, broadcast or electronic media before 4 September 2019, 17:00 hours GMT DIGITAL ECONOMY REPORT 2019 UNCTAD UNITED NATIONS UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT VALUE CREATION AND CAPTURE: IMPLICATIONS FOR DEVELOPING COUNTRIES “Digital economy report”, UNCTAD, p-23
11. “History of JCB International Expansion”, <http://www.jcbeurope.eu/about/history.html>
12. “PayPal Inc. History”, <http://www.fundinguniverse.com/company-histories/paypal-inc-history/>
13. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон тижорат тўғрисида”ги қонуни // URL: <https://www.lex.uz/acts/165478>